Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

15. srpnja 2021.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita sigurnosti i zdravlja radnika – Organizacija radnog vremena – Pripadnici oružanih snaga – Primjenjivost prava Unije – Članak 4. stavak 2. UEU-a – Direktiva 2003/88/EZ – Područje primjene – Članak 1. stavak 3. – Direktiva 89/391/EEZ – Članak 2. stavak 2. – Aktivnosti vojnih osoba – Pojam ‚radno vrijeme' – Razdoblje straže – Postupak koji se odnosi na plaću radnika"

U predmetu C-742/19,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputilo Vrhovno sodišče (Vrhovni sud, Slovenija), odlukom od 10. rujna 2019., koju je Sud zaprimio 10. listopada 2019., u postupku

B. K.

protiv

Republike Slovenije (Ministrstvo za obrambo),

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik, R. Silva de Lapuerta, potpredsjednica, J.-C. Bonichot, M. Vilaras, E. Regan i N. Piçarra, predsjednici vijeća, T. von Danwitz, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, K. Jürimäe, C. Lycourgos (izvjestitelj), P. G. Xuereb, L. S. Rossi i I. Jarukaitis, suci,

nezavisni odvjetnik: H. Saugmandsgaard Øe,

tajnik: R. Șereș, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 21. rujna 2020.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za osobu B. K., M. Pukšič, *odvetnik*,

– za slovensku vladu, A. Grum i A. Dežman Mušič, u svojstvu agenata,

– za njemačku vladu, J. Möller i S. Eisenberg, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: slovenski

– za španjolsku vladu, S. Jiménez García, u svojstvu agenta,

– za francusku vladu, A.-L. Desjonquères, E. de Moustier, N. Vincent, T. Stehelin i A. Ferrand, u svojstvu agenata,

– za Europsku komisiju, B. Rous Demiri, N. Ruiz García i M. van Beek, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 28. siječnja 2021.,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 2. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena (SL 2003., L 299, str. 9.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 31.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osobe B. K. i Republike Slovenije (Ministrstvo za obrambo) (Republika Slovenija (Ministarstvo obrane)) u vezi s dodatkom na plaću za prekovremeni rad.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 76/207/EEZ

3 Direktiva Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada (SL 1976., L 39, str. 40.) u članku 3. stavku 1. određivala je:

„Primjena načela ravnopravnosti znači nepostojanje svake vrste diskriminacije na temelju spola pri utvrđivanju uvjeta, uključujući i kriterije za odabir i primanje na sve vrste poslova ili položaja, bez obzira na sektor ili granu djelatnosti, te na sve profesionalne hijerarhijske razine.” [neslužbeni prijevod]

Direktiva 89/391/EEZ

4 Člankom 2. Direktive Vijeća 89/391/EEZ od 12. lipnja 1989. o uvođenju mjera za poticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja radnika na radu (SL 1989., L 183, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 4., str. 50.) predviđeno je:

„1. Ova Direktiva primjenjuje se na sve sektore djelatnosti, kako javne tako i privatne (industrijske, poljoprivredne, trgovinske, administrativne, uslužne, obrazovne, kulturne, zabavne itd.).

2. Ova Direktiva ne primjenjuje se kod obilježja svojstvenih određenim specifičnim aktivnostima u sektoru državne uprave kao što su oružane snage ili policija, ili na neke posebne aktivnosti u poslovima zaštite građana s kojima je u direktnoj suprotnosti.

U tom slučaju potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri osigurati sigurnost i zdravlje radnika s obzirom na svrhu ove Direktive."

Direktiva 89/656/EEZ

5 Članak 1. Direktive Vijeća 89/656/EEZ od 30. studenoga 1989. o minimalnim sigurnosnim i zdravstvenim zahtjevima za uporabu osobne zaštitne opreme na radnom mjestu (treća pojedinačna direktiva u smislu članka 16. stavka 1. Direktive 89/391/EEZ) (SL 1989., L 393, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 8.) određuje:

„1. Ovom Direktivom, koja je treća pojedinačna direktiva u smislu članka 16. stavka 1. Direktive 89/391/EEZ, utvrđuju se minimalni zahtjevi za osobnu zaštitnu opremu koju koriste radnici na radu.

2. Odredbe Direktive 89/391/EEZ potpuno su primjenljive na čitavo područje iz stavka 1., ne dovodeći u pitanje strože i/ili specifičnije odredbe u ovoj Direktivi."

6 Članak 2. navedene direktive glasi:

„1. Za potrebe ove Direktive, osobna zaštitna oprema znači sva oprema namijenjena nošenju ili držanju od strane radnika kako bi ga zaštitila od jedne ili više opasnosti koje bi mogle ugroziti njegovu sigurnost i zdravlje na radu te bilo koji dodatak ili dodatnu opremu čija je svrha udovoljavanje ovom cilju.

2. Definicija iz stavka 1. isključuje:

[…]

(c) osobnu zaštitnu opremu koju nose ili se njome koriste vojska, policija i druge agencije za zaštitu javnog poretka;

[…]"

Direktiva 2003/88

7 Članak 1. stavak 3. prvi podstavak Direktive 2003/88 propisuje:

„Ova se Direktiva primjenjuje na sve sektore djelatnosti, kako javne, tako i privatne, u smislu članka 2. Direktive 89/391/EEZ, ne dovodeći u pitanje članke 14., 17., 18. i 19. ove Direktive."

8 U skladu s člankom 2. te direktive, naslovljenim „Definicije”:

„Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeći pojmovi:

1. ‚radno vrijeme’ je vremensko razdoblje u kojem radnik radi, stoji na raspolaganju poslodavcu i obavlja svoje poslove i zadatke u skladu s nacionalnim propisima i/ili praksom;

2. ‚vrijeme odmora’ je vremensko razdoblje koje nije radno vrijeme.

[…].”

9 Člankom 17. stavkom 3. navedene direktive propisano je:

„U skladu sa stavkom 2. ovog članka moguća su odstupanja od članaka 3., 4., 5., 8. i 16.:

[…]

(b) u slučaju djelatnosti osiguranja i nadzora koja zahtijevaju stalnu prisutnost kako bi se zaštitila imovina i osobe, posebno u odnosu na zaštitare i kućepazitelje ili zaštitarske tvrtke;

(c) kod djelatnosti koje zahtijevaju neprekidno pružanje usluga ili proizvodnju […];

[…]”

Direktiva 2013/35/EU

10 Članak 1. Direktive 2013/35/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o minimalnim zdravstvenim i sigurnosnim zahtjevima u odnosu na izloženost radnika rizicima uzrokovanim fizikalnim čimbenicima (elektromagnetska polja) (dvadeseta pojedinačna direktiva u smislu članka 16. stavka 1. Direktive 89/391/EEZ) te stavljanju izvan snage Direktive 2004/40/EZ (SL 2013., L 179, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 8., str. 202.) određuje:

„1. Ovom Direktivom, koja je dvadeseta pojedinačna direktiva u smislu članka 16. stavka 1. Direktive 89/391/EEZ, utvrđuju se minimalni zahtjevi za zaštitu radnika od rizika za njihovo zdravlje i sigurnost, koji su posljedica ili bi mogli biti posljedica izloženosti elektromagnetskim poljima tijekom rada.

[…]

6. Neovisno o strožim ili specifičnijim odredbama ove Direktive, Direktiva 89/391/EEZ primjenjuje se i dalje u cijelosti na cijelo područje iz stavka 1.”

11 Člankom 10. stavkom 1. te direktive određuje se:

„Odstupajući od stavka 3., ali neovisno o članku 5. stavku 1., primjenjuje se sljedeće:

[…]

(b) države članice mogu dozvoliti da se za osoblje koje radi u operativnim vojnim objektima ili je uključeno u vojne aktivnosti, uključujući zajedničke međunarodne vojne vježbe, uvede istovjetni ili specifičniji sustav zaštite, pod uvjetom da su spriječeni štetni učinci za zdravlje i sigurnosni rizici;

[…]”

Slovensko pravo

12 Člankom 46. Kolektivne pogodbe za javni sektor (Kolektivni ugovor za javni sektor), u verziji koja je bila na snazi tijekom razdoblja o kojem je riječ u glavnom postupku (Uradni list RS, br. 57/2008 i sljedeći), bilo je propisano da javnim službenicima pripada dodatak za razdoblja stalne pripravnosti u iznosu od 20 % satnice osnovne plaće a da se ta razdoblja pripravnosti ne računaju kao radno vrijeme.

13 U obrazloženju tog kolektivnog ugovora navedeno je sljedeće:

„Pripravnost znači da javni službenik mora biti dostupan kako bi mogao doći na posao izvan radnog vremena. Stalna pripravnost mora se naložiti u pisanom obliku. Iznos naknade za pripravnost jednak je neovisno o tome je li javni službenik obvezan na pripravnost danju, noću, radnim danom, nedjeljom ili neradnim danom.”

14 Članak 5. Zakona o obrambi (Zakon o obrani) od 20. prosinca 1994. (Uradni list RS, br. 82/94), u verziji primjenjivoj na glavni postupak (u daljnjem tekstu: ZObr), u točki 14. propisuje da je vojna osoba, u smislu tog zakona, osoba koja obavlja vojnu službu, a u točki 14.a pobliže određuje da je radnik, u smislu navedenog zakona, vojna ili civilna osoba koja profesionalno radi u vojsci ili druga osoba koja obavlja specijalizirane administrativne ili tehničke poslove u Ministarstvu.

15 U skladu s člankom 51. ZObr-a, vojnik se pod određenim uvjetima može prilikom obavljanja stražarske službe koristiti oružjem.

16 Članak 97.č ZObr-a, koji se odnosi na stražarsku službu, glasi:

„(1) Straže u pravilu traju neprekidno 24 sata.

(2) Vojnici koji obavljaju „stražarsku službu” smatraju se radnicima s podijeljenim radnim vremenom. Sati tijekom kojih stvarno ne rade ne uračunavaju se u radno vrijeme, nego se smatraju vremenom stalne pripravnosti na radnom mjestu.

(3) Dnevna radna obveza tijekom čuvanja straže ne smije prekoračivati dvanaest sati. U slučaju izvanredne situacije ili potrebe dovršetka već započete zadaće, radno vrijeme vojnih osoba može se iznimno produljiti, ali u tom se slučaju radni sati odrađeni nakon već obavljenih dvanaest sati stvarnog rada smatraju prekovremenim satima.

(4) Obavljanje stražarske službe može trajati neprekidno najviše sedam dana. Vojnici imaju pravo na stanke radi odmora u mjestu u kojem obavljaju stražu, tako da se 12 sati smatra redovnim radnim vremenom, dok se preostalih 12 sati smatra pripravnošću.”

17 U skladu s člankom 97.e ZObr-a, koji se odnosi na pripravnost:

„(1) Pripravnost je vrijeme u kojem radnik zaposlen u sektoru obrane mora biti dostupan za rad na svojem radnom mjestu, na drugom određenom mjestu ili kod kuće.

(2) Pripravnost se ne uračunava u broj tjednih ili mjesečnih radnih sati. Ako radnik u vrijeme pripravnosti mora stvarno raditi, ti se radni sati uračunavaju u broj tjednih ili mjesečnih radnih sati.

(3) Ministar utvrđuje slučajeve i načine provedbe pripravnosti na radnom mjestu, na drugom određenom mjestu ili kod kuće. Slučajeve i načine provedbe pripravnosti u vojsci utvrđuje načelnik glavnog stožera.

(4) Pripravnost na određenom mjestu izjednačena je s pripravnosti na radnom mjestu."

18 Pravila službe v Slovenski vojski (Pravilnik o službi u slovenskoj vojsci) (Uradni list RS, br. 84/09) pojam „stražarske službe" definiraju na sljedeći način:

„Stražarska služba smatra se borbenom zadaćom u mirnodopsko vrijeme […], tijekom koje se vojnik-stražar može koristiti oružjem i smrtonosnom silom u skladu s odredbama članka 51. ZObr-a. Stražarska služba obavlja se u blokovima vremena (u razdoblju od 7 dana sa stalnom prisutnošću od 24 sata na radnom mjestu tijekom tog vremena) radi primjerene organizacije rada. Stražarska služba organizira se na razini vojne jedinice, pri čemu se vodi računa i o tome da osobe u okviru iste jedinice budu njome ravnomjerno opterećene. Institut straže ima osobitu vojnu i stratešku važnost. Osiguranje kontinuirane operativne spremnosti temeljna je zadaća vojske u mirnodopsko vrijeme. Kako bi se osigurala odgovarajuća razina pripreme za djelovanje u mirnodopsko vrijeme, vojska osigurava stalne snage i stalne mjere pripravnosti za djelovanje. Stalne snage osiguravaju neprekinutu sposobnost i mogućnosti vojnog i nevojnog djelovanja vojske na kopnu, moru i zraku u Republici Sloveniji. Obrambene snage dio su stalnih snaga.

Straža je naoružana jedinica ili skupina vojnika koja osigurava fizičku zaštitu osoba, objekata, imovine i područja. […]

Opće su obveze stražara da budno štite i brane ono što im je povjereno (objekti, osobe i sl.), potom da ne ispuštaju oružje iz ruku i da su stalno pripravni da ga upotrijebe, da ne napuste stražarsko mjesto dok ih god netko ne zamijeni ili ukloni, da nikomu osim vodniku, pomoćniku zapovjednika ili zapovjedniku straže, dežurnima ili osobama koje su ovlaštene za nadzor ne dopuste da se približe stražarskom mjestu i štićenom objektu bliže nego što je određeno ili da idu onamo gdje je zabranjeno. Nadalje, da zaustave osobe kako je određeno za pojedinačno stražarsko mjesto i da održavaju vezu i komuniciraju samo sa zapovjednikom straže i ostalim tijelima straže te da obavijeste zapovjednika straže kada u blizini dođe do nereda ili požara, kada prijeti opasnost za čuvanu imovinu zbog prirodnih ili drugih nesreća, kada obole odnosno kada trebaju bilo kakvu drugu pomoć.

Snage za osiguranje osiguravaju sigurnost objekata, dokumenata, osoba, vojnog oružja i opreme, streljiva i drugog materijala od različitih oblika prijetnji. […]"

Glavni postupak i prethodna pitanja

19 Tijekom razdoblja od veljače 2014. do srpnja 2015. osoba B. K. u svojstvu dočasnika slovenske vojske provodila je neprekidnu „stražarsku službu” u trajanju od sedam dana mjesečno tijekom koje je trebala biti dostupna i stalno prisutna u vojarni u koju je bila raspoređena. Ta je „stražarska služba” istodobno obuhvaćala razdoblja tijekom kojih je osoba B. K. trebala obavljati stvarnu djelatnost nadzora i razdoblja tijekom kojih je bila dužna samo biti na raspolaganju svojim nadređenima. U slučaju nenajavljenog dolaska vojne policije, inspekcijskog ili interventnog tima, bila ga je dužna upisati na prijavnicu te obaviti zadatke koje su joj naložili njezini nadređeni.

20 Ministarstvo obrane smatralo je da se za svaki od tih dana „stražarske službe” osam sati treba smatrati radnim vremenom, tako da je osobi B. K. plaćalo redovnu plaću za tih osam radnih sati. Za preostale sate osoba B. K. primala je samo naknadu za pripravnost u visini od 20 % osnovne plaće.

21 Osoba B. K. pred slovenskim sudovima podnijela je tužbu kojom je zahtijevala da joj se kao prekovremeni rad plate sati u kojima tijekom „stražarske službe” nije obavljala nikakvu stvarnu djelatnost u službi svojeg poslodavca, nego je bila prisiljena biti na raspolaganju svojim nadređenima u krugu svoje vojarne, daleko od svojeg boravišta i obitelji.

22 Budući da je njezina tužba odbijena u prvostupanjskom i žalbenom postupku, osoba B. K. podnijela je reviziju pred sudom koji je uputio zahtjev.

23 Taj sud ističe, kao prvo, da se Direktiva 2003/88, u skladu sa svojim člankom 1. stavkom 3., u vezi s člankom 2. Direktive 89/391, ne primjenjuje kod obilježja svojstvenih određenim specifičnim aktivnostima u sektoru državne uprave s kojima je u direktnoj suprotnosti. Sud koji je uputio zahtjev smatra – pozivajući se na presudu od 5. listopada 2004., Pfeiffer i dr. (C-397/01 do C-403/01, EU:C:2004:584) – da je ta iznimka uvedena isključivo kako bi se osiguralo dobro funkcioniranje usluga koje su apsolutno nužne za zaštitu sigurnosti, zdravlja i javnog reda u slučaju događaja iznimne težine, kada nije moguće planirati radno vrijeme interventnih timova i timova hitne pomoći.

24 Sud koji je uputio zahtjev primjećuje da je u ovom slučaju osoba B. K. obavljala svoj redoviti posao, odnosno „stražarsku službu” u mirnodopskom vremenu, na uobičajeni način, a da tijekom razdoblja o kojem je riječ u glavnom postupku nije postojala nikakva nepredvidljiva okolnost ili izvanredni događaj. Stoga, prema mišljenju tog suda, planiranje radnog vremena dotične osobe nipošto nije bilo nemoguće.

25 Navedeni sud se, međutim, pita može li se na iznimku predviđenu u članku 2. Direktive 89/391 općenito pozvati u mirnodopsko vrijeme u pogledu vojnika kao i radnika iz sektora obrane.

26 Kao drugo, pod pretpostavkom da se Direktiva 2003/88 primjenjuje u ovom slučaju, sud koji je uputio zahtjev pita treba li razdoblja tijekom kojih osoba B. K. tijekom svoje „stražarske službe” nije obavljala nikakvu stvarnu djelatnost u službi svojeg poslodavca, nego je bila dužna ostati u krugu vojarne, na raspolaganju svojim nadređenima, smatrati „radnim vremenom” u smislu članka 2. te direktive.

27 Nakon što je istaknuo da bi bilo moguće na to pitanje odgovoriti potvrdno, taj sud ističe da su prema slovenskom pravu ta razdoblja isključena iz radnog vremena, jednako kao i razdoblja tijekom kojih je pripadnik vojnih snaga dužan ostati kod kuće, te da je za ta dva razdoblja predviđena ista razina naknade, što prema mišljenju tog suda nije u skladu s Direktivom 2003/88.

28 U tim je okolnostima Vrhovno sodišče (Vrhovni sud, Slovenija) odlučilo prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„(1) Primjenjuje li se članak 2. [Direktive 2003/88] i na radnike zaposlene u obrambenom sektoru odnosno na vojno osoblje koje obavlja stražarsku službu u mirnodopsko vrijeme?

(2) Protivi li se odredbi članka 2. [Direktive 2003/88] nacionalni propis sukladno kojem se stalna pripravnost radnika zaposlenih u vojsci, koja se obavlja na radnom ili drugom određenom mjestu (ali ne u vlastitom domu), odnosno prisutnost vojnog osoblja koje radi u obrambenom sektoru, za vrijeme stražarske službe tijekom koje to vojno osoblje stvarno ne radi, ali ipak mora biti fizički prisutno u vojarni, ne uračunava u radno vrijeme?”

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost

29 Svojim prethodnim pitanjima sud koji je uputio zahtjev u biti želi utvrditi mogu li se određena razdoblja tijekom kojih su i vojnici i civilno osoblje koje djeluje u području obrane dužni u slučaju potrebe biti na raspolaganju svojim nadređenima smatrati „radnim vremenom” u smislu članka 2. te direktive.

30 Međutim, nesporno je da se glavni postupak odnosi samo na jednog vojnika. Stoga valja utvrditi da prethodna pitanja, u dijelu u kojem se odnose na položaj civilnog osoblja koje djeluje u području obrane, nemaju nikakve veze s predmetom glavnog postupka te su stoga, na temelju ustaljene sudske prakse, nedopuštena (presuda od 2. veljače 2021., Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, t. 29. i navedena sudska praksa).

Prvo pitanje

31 Uvodno valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda uspostavljene u članku 267. UFEU-a, na Sudu da nacionalnom sudu pruži koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji se pred njim vodi. U tom smislu, Sud će, prema potrebi, preoblikovati pitanja koja su mu postavljena. Osim toga, Sud može uzeti u obzir pravila prava Unije na koja se nacionalni sud nije pozvao u svojem pitanju (presuda od 7. kolovoza 2018., Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, t. 34. i navedena sudska praksa).

32 U tom pogledu valja istaknuti, s jedne strane, da, kako bi se utvrdilo, kao što to traži sud koji je uputio zahtjev, primjenjuje li se članak 2. Direktive 2003/88 na stražarsku djelatnost koju obavlja vojnik u mirnodopsko vrijeme, kao što je to „stražarska služba” koju je obavljala osoba B. K. u okolnostima navedenima u točki 19. ove presude, valja ispitati ulazi li takva djelatnost u područje primjene te direktive, koje nije utvrđeno njezinim člankom 2., već njezinim člankom 1. stavkom 3.

33 S druge strane, sud koji je uputio zahtjev polazi od pretpostavke prema kojoj spor u glavnom postupku ulazi u područje primjene prava Unije. Međutim, s obzirom na to da se taj spor odnosi na vojnika, najprije valja ispitati, kao što su to tvrdile francuska i španjolska vlada, stoji li to da pravo Unije nije nadležno za uređenje organizacije radnog vremena vojnika, zbog toga što je to uređenje obuhvaćeno pravilima o organizaciji oružanih snaga država članica, koja su po samoj svojoj naravi isključena iz područja primjene prava Unije, u skladu s člankom 4. stavkom 2. UEU-a.

34 U tim okolnostima, kako bi se sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor koji će mu omogućiti rješavanje spora koji se pred njim vodi, valja preoblikovati prvo pitanje i smatrati da njime taj sud u biti pita treba li članak 1. stavak 3. Direktive 2003/88, u vezi s člankom 4. stavkom 2. UEU-a, tumačiti na način da je stražarska aktivnost koju obavlja vojnik u mirnodopsko vrijeme isključena iz područja primjene te direktive.

35 Kao prvo, valja provjeriti nalaže li se člankom 4. stavkom 2. UEU-a isključivanje svih pripadnika oružanih snaga iz područja primjene prava Unije, a osobito iz pravila o organizaciji radnog vremena.

36 U skladu navedenim člankom 4. stavkom 2., Unija poštuje, s jedne strane, jednakost država članica pred Ugovorima, kao i njihove nacionalne identitete, koji su neodvojivo povezani s njihovim temeljnim političkim i ustavnim strukturama, i, s druge strane, njihove temeljne državne funkcije, uključujući osiguranje teritorijalne cjelovitosti države, očuvanje javnog poretka i zaštitu nacionalne sigurnosti. U toj je odredbi pojašnjeno da nacionalna sigurnost ostaje isključiva odgovornost svake države članice.

37 U tom pogledu valja istaknuti da se glavne zadaće oružanih snaga država članica, kao što su očuvanje teritorijalne cjelovitosti i zaštita nacionalne sigurnosti, izrijekom nalaze među temeljnim državnim funkcijama koje Unija mora poštovati na temelju članka 4. stavka 2. UEU-a.

38 Osim toga, iz sudske prakse Suda proizlazi da izbor vojne organizacije država članica čiji je predmet obrana njihova područja ili osnovnih interesa nije, kao takav, uređen pravom Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 11. ožujka 2003., Dory, C-186/01, EU:C:2003:146, t. 35.).

39 Međutim, iz poštovanja temeljnih državnih funkcija na koje je Unija obvezna, a koje je utvrđeno u članku 4. stavku 2. UEU-a, ne proizlazi da odluke država članica o organizaciji njihovih oružanih snaga ne ulaze u područje primjene prava Unije, osobito kada je riječ o pravilima koja se odnose na organizaciju radnog vremena.

40 Naime, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, iako je na državama članicama da definiraju svoje osnovne interese sigurnosti i donesu prikladne mjere da osiguraju svoju unutarnju i vanjsku sigurnost, uključujući i odluke koje se odnose na organizaciju njihovih oružanih snaga, sama činjenica da je nacionalna mjera donesena radi zaštite nacionalne sigurnosti ne može dovesti do neprimjenjivosti prava Unije i osloboditi države članice nužne obveze da poštuju to pravo (vidjeti u tom smislu presude od 26. listopada 1999., Sirdar, C-273/97, EU:C:1999:523, t. 15.; od 11. siječnja 2000., Kreil, C-285/98, EU:C:2000:2, t. 15. i od 6. listopada 2020., Privacy International, C-623/17, EU:C:2020:790, t. 44. i navedenu sudsku praksu). Isto mora vrijediti i kad je riječ o nacionalnim mjerama donesenima radi zaštite teritorijalne cjelovitosti države članice.

41 Osim toga, kao što je to u biti istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 44. i 45. svojeg mišljenja, presuda od 11. ožujka 2003., Dory (C-186/01, EU:C:2003:146) ne protivi se tom utvrđenju.

42 Naime, iako uvođenje obvezne vojne službe, o kojem je bila riječ u predmetu u kojem je donesena ta presuda, ne predstavlja pitanje na koje se primjenjuje pravo Unije, organizacija radnog vremena je područje koje je, na temelju članka 153. stavka 2. UFEU-a, usklađeno Direktivom 2003/88.

43 Međutim, iako poštovanje Unije temeljnih državnih funkcija ne podrazumijeva potpuno izuzimanje organizacije radnog vremena pripadnika vojnih snaga iz područja primjene prava Unije, članak 4. stavak 2. UEU-a ipak zahtijeva da primjena pravila prava Unije o organizaciji radnog vremena na vojnike ne bude takve naravi da spriječi dobro izvršavanje tih temeljnih funkcija. Stoga se ta pravila ne mogu tumačiti na način da sprečavaju oružane snage u izvršavanju svojih zadaća i da – posljedično – ugrožavaju temeljne državne funkcije, kao što su očuvanje teritorijalne cjelovitosti države i zaštita nacionalne sigurnosti.

44 Iz toga slijedi da pravo Unije mora propisno uzeti u obzir specifičnosti koje svaka država članica određuje u vezi s funkcioniranjem svojih oružanih snaga, bez obzira na to proizlaze li one, među ostalim, iz posebnih međunarodnih odgovornosti koje je ta država članica preuzela, iz sukoba ili prijetnji s kojima se suočava ili pak iz geopolitičkog konteksta u kojem se nalazi.

45 Stoga primjena odredaba prava Unije i, konkretnije, odredaba o organizaciji radnog vremena ne može sprečavati izvršavanje posebnih zadaća koje svaka država članica povjerava svojim oružanim snagama, uzimajući u obzir njezine obveze i odgovornosti, kako bi očuvala svoju teritorijalnu cjelovitost ili zaštitila nacionalnu sigurnost.

46 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da članak 4. stavak 2. UEU-a nema za učinak isključivanje organizacije radnog vremena svih pripadnika vojnih snaga iz područja primjene prava Unije.

47 Kao drugo, valja podsjetiti na to da je cilj Direktive 2003/88 utvrditi minimalne zahtjeve za poboljšanje životnih i radnih uvjeta radnika približavanjem nacionalnih propisa, osobito u vezi s trajanjem radnog vremena. To usklađivanje na razini Europske unije u području organizacije radnog vremena ima za cilj zajamčiti bolju zaštitu sigurnosti i zdravlja radnika, osiguravajući im minimalna razdoblja odmora – osobito dnevnog i tjednog – kao i odgovarajuće stanke te predviđajući najveći broj radnih sati tjedno (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 25. i navedena sudska praksa).

48 Osim toga, odredbama Direktive 2003/88 pojašnjava se temeljno pravo na ograničenje najduljeg trajanja radnog vremena i na dnevni i tjedni odmor, koje je izričito utvrđeno u članku 31. stavku 2. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) te ih stoga treba tumačiti s obzirom na nju (presuda od 17. ožujka 2021., Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, t. 37. i navedena sudska praksa). Iz navedenog osobito slijedi da se spomenute odredbe ne mogu tumačiti usko na štetu prava koja radnici imaju na temelju te direktive (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 27. i navedena sudska praksa).

49 U tom pogledu, iz sudske prakse Suda proizlazi da za potrebe primjene Direktive 2003/88 pojam „radnik” treba definirati u skladu s objektivnim kriterijima koji su svojstveni radnom odnosu, uzimajući u obzir prava i dužnosti predmetnih osoba. U tom pogledu, temeljno je obilježje radnog odnosa okolnost da neka osoba tijekom određenog razdoblja u korist druge osobe i prema njezinim uputama obavlja poslove za koje u zamjenu prima plaću. Iz toga slijedi da radni odnos pretpostavlja postojanje odnosa podređenosti između radnika i njegova poslodavca. Postojanje

takvog odnosa treba ocjenjivati u svakom pojedinom slučaju s obzirom na sve elemente i okolnosti svojstvene odnosu između stranaka (presuda od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 41. i 42. i navedena sudska praksa).

50 U ovom je slučaju nesporno da je osoba B. K. tijekom razdoblja o kojem je riječ u glavnom postupku primala plaću te se u svojstvu dočasnika slovenske vojske nalazila u podređenom odnosu prema svojem poslodavcu, u smislu prethodne točke. Iz toga slijedi da se Direktiva 2003/88 *a priori* primjenjuje na njezinu situaciju.

51 Kao treće, valja utvrditi treba li aktivnosti oružanih snaga općenito, ili barem neke od njih, isključiti iz područja primjene Direktive 2003/88, na temelju njezina članka 1. stavka 3., u vezi s člankom 4. stavkom 2. UEU-a.

52 Članak 1. stavak 3. Direktive 2003/88 definira njezino područje primjene upućivanjem na članak 2. Direktive 89/391. U skladu s člankom 2. stavkom 1. Direktive 89/391, ona se primjenjuje na „sve sektore djelatnosti, kako javne tako i privatne”.

53 Međutim, kao što to članak 2. stavak 2. Direktive 89/391 predviđa u prvom podstavku, ona se ne primjenjuje kod obilježja svojstvenih određenim specifičnim aktivnostima u sektoru državne uprave kao što su oružane snage, ili na neke posebne aktivnosti u poslovima zaštite građana s kojima je u direktnoj suprotnosti, dok u drugom podstavku precizira da je u tom slučaju potrebno u najvećoj mogućoj mjeri osigurati sigurnost i zdravlje radnika s obzirom na svrhu te direktive.

54 Stoga valja utvrditi treba li aktivnosti oružanih snaga općenito, ili barem neke od njih, isključiti iz područja primjene Direktive 2003/88 jer su obuhvaćene iznimkom predviđenom u članku 2. stavku 2. prvom podstavku Direktive 89/391, vodeći računa o potrebi tumačenja navedenog područja primjene s obzirom na članak 4. stavak 2. UEU-a.

55 Iz sudske prakse Suda proizlazi da članak 2. stavak 2. prvi podstavak Direktive 89/391 treba tumačiti na način kojim se njegov doseg ograničava na ono što je strogo nužno za očuvanje interesâ čija je zaštita omogućena državama članicama (presude od 5. listopada 2004., Pfeiffer i dr., C-397/01 do C-403/01, EU:C:2004:584, t. 54. i od 30. travnja 2020., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, t. 32.).

56 Usto, kriterij upotrijebljen u članku 2. stavku 2. prvom podstavku Direktive 89/391 za isključenje određenih djelatnosti iz njezina područja primjene i, posljedično, iz područja primjene Direktive 2003/88 ne temelji se na pripadanju radnika jednom od sektora javne službe iz te odredbe, promatranom kao cjelina, nego isključivo na specifičnosti određenih posebnih zadaća koje obavljaju radnici sektora na koje se ta odredba odnosi, što opravdava iznimku od pravila u području zaštite sigurnosti i zdravlja radnika zbog apsolutne nužnosti jamstva učinkovite zaštite zajednice (presuda od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 55. i navedena sudska praksa).

57 Među posebnim obilježjima tih specifičnih aktivnosti, koje na temelju članka 2. stavka 2. prvog podstavka Direktive 89/391 opravdavaju iznimku od pravila u području zaštite sigurnosti i zdravlja radnika, nalazi se i činjenica da one po svojoj prirodi ne omogućavaju planiranje radnog vremena (presuda od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 64. i navedena sudska praksa).

58 Tako članak 2. stavak 2. prvi podstavak Direktive 89/391 omogućuje očuvanje učinkovitosti specifičnih aktivnosti javne službe čije je neprekidno obavljanje nužno za osiguranje djelotvornog izvršavanja temeljnih državnih funkcija. Taj zahtjev neprekidnosti obavljanja treba, međutim, ocijeniti uzimajući u obzir specifičnost predmetne aktivnosti (presuda od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 65. i 66. i navedena sudska praksa).

59 U tom pogledu, s jedne strane, Sud je presudio da zahtjev neprekidnog obavljanja djelatnosti službi u području zdravlja, sigurnosti i javnog reda nije prepreka tomu da se – kada se obavljaju u normalnim uvjetima – one mogu obavljati na organiziran način, uključujući u pogledu radnog vremena njihovih zaposlenika, tako da se na takve usluge iznimka iz članka 2. stavka 2. prvog podstavka Direktive 89/391 primjenjuje samo u okolnostima iznimne težine i razmjera, kao što su prirodne ili tehnološke katastrofe, atentati ili velike nesreće, koje zahtijevaju donošenje mjera nužnih za zaštitu života, zdravlja i sigurnosti zajednice i čije bi dobro izvršavanje bilo ugroženo ako bi se morale poštovati sve odredbe Direktive 2003/88. U takvim slučajevima apsolutni prioritet treba dati cilju zaštite stanovništva, na štetu poštovanja odredaba te direktive, koje se u okviru navedenih službi mogu privremeno zanemariti (vidjeti u tom smislu presude od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 67. i od 30. travnja 2020., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, t. 42. i navedenu sudsku praksu).

60 S druge strane, Sud je presudio da određene specifične aktivnosti u sektoru državne uprave imaju, iako se obavljaju u redovnim okolnostima, obilježja koja su u tolikoj mjeri posebna da je njihova narav u izravnoj suprotnosti s planiranjem radnog vremena na temelju zahtjeva određenih Direktivom 2003/88 (presuda od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 68.).

61 To je osobito slučaj s djelatnostima koje se, kako bi se učinkovito ispunio cilj od općeg interesa koji im je dodijeljen, može obavljati samo neprekidno i od strane jednog te istog radnika, pri čemu nije moguće uspostaviti sustav rotacije koji omogućuje da se tom radniku u redovitim vremenskim razmacima odobrava pravo na sate ili dane odmora nakon što je odradio određeni broj sati ili dana (vidjeti u tom smislu presude od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 70. do 74. i od 30. travnja 2020., Készenléti Rendőrség, C-211/19, EU:C:2020:344, t. 43. i 44.).

62 Takve djelatnosti moraju se u cijelosti isključiti – na temelju članka 2. stavka 2. prvog podstavka Direktive 89/391 – iz područje primjene Direktive 2003/88.

63 U ovom slučaju valja utvrditi u kojoj je mjeri sudska praksa navedena u točkama 57. do 61. ove presude primjenjiva na aktivnosti pripadnika oružanih snaga, s obzirom na to da, kao što je to istaknuto u točkama 43. i 45. ove presude, treba paziti na to da primjena Direktive 2003/88 na te osobe ne utječe na dobro izvršavanje temeljnih funkcija država članica u smislu članka 4. stavka 2. UEU-a.

64 S tim u vezi valja, kao prvo, utvrditi da se članak 2. stavak 2. prvi podstavak Direktive 89/391 ne može tumačiti na način da su pripadnici oružanih snaga država članica u potpunosti i trajno isključeni iz područja primjene Direktive 2003/88.

65 Naime, kao što je to navedeno u točkama 55., 56. i 58. ove presude, iako se njime nastoji očuvati stvarno izvršavanje temeljnih državnih funkcija, članak 2. stavak 2. prvi podstavak Direktive 89/391 treba tumačiti restriktivno i on nema za cilj izuzeti iz područja

primjene te direktive i, posljedično, Direktive 2003/88 određene sektore državne uprave razmatrane u cjelini, nego samo određene kategorije aktivnosti u tim sektorima, i to zbog njihove specifične prirode.

66 Međutim, s jedne strane, Sud je već presudio da se člankom 2. stavkom 2. prvim podstavkom Direktive 89/391 ne može opravdati potpuno isključenje necivilnog osoblja javne uprave iz područja primjene te direktive (vidjeti u tom smislu presudu od 12. siječnja 2006., Komisija/Španjolska, C-132/04, neobjavljenu, EU:C:2006:18, t. 30. do 40.).

67 Uostalom, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u bilješki 88. svojeg mišljenja, posebne iznimke u pogledu vojnika, koje su izričito predviđene u članku 2. stavku 2. točki (c) Direktive 89/656 i u članku 10. stavku 1. točki (b) Direktive 2013/35, bile bi nepotrebne da je članak 2. stavak 2. prvi podstavak Direktive 89/391 općenito isključio pripadnike oružanih snaga iz područja primjene potonje direktive. Naime, taj članak 2. stavak 2. prvi podstavak također određuje područje primjene direktiva 89/656 i 2013/35, kao što to proizlazi iz članka 1. stavka 2. Direktive 89/656 odnosno članka 1. stavka 6. Direktive 2013/35.

68 S druge strane, kao što je to u biti također istaknuo nezavisni odvjetnik u točkama 82. i 83. svojeg mišljenja, ne može se smatrati da sve aktivnosti koje obavljaju vojnici imaju takve osobine da im se protivi svako planiranje radnog vremena kojim se poštuju zahtjevi propisani Direktivom 2003/88.

69 Naprotiv, određene aktivnosti koje mogu obavljati pripadnici oružanih snaga, poput onih povezanih, osobito, s upravnim službama, održavanjem, popravljanjem, zdravstvom, održavanjem reda ili progonom kaznenih djela, ne mogu se u cijelosti isključiti iz područja primjene Direktive 2003/88.

70 Naime, nesporno je da su takve aktivnosti u načelu obuhvaćene područjem primjene te direktive kada ih u sličnim okolnostima obavljaju radnici državne uprave koji nemaju status vojnika.

71 Međutim, treba podsjetiti na to da se iznimka predviđena člankom 2. stavkom 2. prvim podstavkom Direktive 89/391 na isti način primjenjuje na sve radnike koji obavljaju identične specifične aktivnosti u službi zajednice (vidjeti u tom smislu presudu od 20. studenoga 2018., Sindicatul Familia Constanța i dr., C-147/17, EU:C:2018:926, t. 59.).

72 Osim toga, iako je točno da svaki vojnik mora biti na raspolaganju, na način da je u mogućnosti uključiti se u operaciju u vrlo kratkom roku, primjena pravila predviđenih Direktivom 2003/88 na tog vojnika tijekom aktivnosti iz točke 69. ove presude po svojoj prirodi ne može, međutim, ometati stvarno poštovanje takvog zahtjeva raspoloživosti, posebno u slučaju kada se te aktivnosti ne obavljaju u okviru vojne operacije, uključujući i tijekom njezine neposredne pripreme.

73 S obzirom na to, kao drugo, iz sudske prakse navedene u točki 59. ove presude proizlazi, s jedne strane, da su aktivnosti pripadnika oružanih snaga – kada su suočeni s okolnostima iznimne težine i razmjera, u smislu te sudske prakse – isključene iz područja primjene Direktive 2003/88, na temelju njezina članka 1. stavka 3., u vezi s člankom 2. stavkom 2. prvim podstavkom Direktive 89/391.

74 To vrijedi kada je, s obzirom na težinu i razmjer svih relevantnih okolnosti, očito da nije moguće zaštititi stanovništvo i organizirati aktivnosti oružanih snaga na način da se svaki od njihovih pripadnika može koristiti jamstvima predviđenima Direktivom 2003/88 u području trajanja

radnog vremena i vremena odmora, osobito putem mehanizma rotacije osoblja (vidjeti po analogiji presudu od 30. travnja 2020., Készenléti Rendőrség C-211/19, EU:C:2020:344, t. 47. do 50.).

75 S druge strane, iz sudske prakse navedene u točki 60. ove presude može se zaključiti da su određene kategorije vojnih aktivnosti u cijelosti izuzete iz područja primjene Direktive 2003/88 kada su u tolikoj mjeri posebne da se izravno i trajno protive poštovanju zahtjeva propisanih tom direktivom.

76 To je slučaj s aktivnostima koje obavljaju pripadnici oružanih snaga koje zbog njihovih visokih kvalifikacija ili iznimno osjetljivog karaktera zadataka koji su im dodijeljeni mogu samo vrlo teško zamijeniti drugi pripadnici oružanih snaga putem sustava rotacije koji omogućava istodobno jamčenje poštovanja najduljeg radnog vremena i razdoblja odmora predviđenih Direktivom 2003/88 te dobro izvršavanje osnovnih zadaća koje su im dodijeljene.

77 Kao treće, valja istaknuti da svi vojnici koji su dužni sudjelovati u operacijama koje uključuju vojno djelovanje oružanih snaga države članice, bez obzira na to provode li se one, trajno ili povremeno, unutar granica ili izvan njih, obavljaju djelatnost koju – na temelju članka 1. stavka 3. Direktive 2003/88, u vezi s člankom 2. stavkom 2. prvim podstavkom Direktive 89/391, te s obzirom na članak 4. stavak 2. UEU-a – po samoj svojoj naravi treba u cijelosti isključiti iz područja primjene Direktive 2003/88.

78 Naime, poštovanje zahtjeva koje nameće Direktiva 2003/88 tijekom tih operacija predstavlja znatan rizik za njihov uspjeh, za koji je potrebna mogućnost zahtijevanja potpunog angažmana uključenih pripadnika oružanih snaga tijekom dugih razdoblja te, posljedično, predstavlja znatan rizik za dobro obavljanje temeljnih funkcija zaštite nacionalne sigurnosti ili očuvanja teritorijalne cjelovitosti država članica.

79 U tom okviru valja uzeti u obzir eventualnu međuovisnost koja postoji ne samo između navedenih operacija nego i između njih i drugih aktivnosti koje obavljaju pripadnici oružanih snaga, na koje bi se pravila te direktive – zbog toga što se predmetnim tijelima nalaže uspostava sustava rotacije ili planiranja radnog vremena – mogla primijeniti samo na štetu tih operacija, suprotno zahtjevima članka 4. stavka 2. UEU-a. Stoga, ako se pokaže da je to nužno za dobro obavljanje vojnih operacija u užem smislu riječi, ne može se isključiti da određene aktivnosti oružanih snaga koje se na njih izravno ne odnose također budu izuzete iz područja primjene Direktive 2003/88.

80 Osim toga, člankom 1. stavkom 3. Direktive 2003/88, u vezi s člankom 2. stavkom 2. prvim podstavkom Direktive 89/391 i s obzirom na članak 4. stavak 2. UEU-a, jednako tako se nalaže da se iz područja primjene Direktive 2003/88 isključe sve aktivnosti koje su ili dio temeljne obuke vojnih snaga, s kojom valja izjednačiti i obveznu vojnu službu, ili operativnih vježbi koje su pripadnici oružanih snaga redovito obvezni održavati.

81 Naime, kao što je to istaknula francuska vlada, kako bi se zajamčila operativna učinkovitost oružanih snaga, tijekom svoje temeljne obuke kao i tijekom operativnih vježbi vojne snage moraju se moći suočiti sa situacijama koje u najvećoj mogućoj mjeri omogućavaju reproduciranje uvjeta, uključujući i one najekstremnije, u kojima se vojne operacije u užem smislu riječi odvijaju. Međutim, takav legitimni cilj ne bi se mogao postići ako se pravila o organizaciji radnog vremena, predviđena Direktivom 2003/88, moraju poštovati tijekom te temeljne obuke i tih operativnih vježbi.

82 Osim toga, nameću̇ći vojnicima navedene zahtjeve obuke i vježbe, države članice također osiguravaju da su njihovo zdravlje i sigurnost tijekom operacija oružanih snaga u užem smislu zaštićeni na najbolji mogući način, s obzirom na to da im ti zahtjevi omogućavaju stjecanje i zadržavanje visoke razine izdržljivosti u okolnostima pogoršanih životnih uvjeta.

83 Okolnost da se temeljna obuka, operativne vježbe i vojne operacije u užem smislu riječi odvijaju u mirnodopsko vrijeme ne može obesnažiti zaključak prema kojem te aktivnosti treba u cijelosti isključiti iz područja primjene Direktive 2003/88. Naime, zadaci koje obavljaju oružane snage kako bi osigurale zaštitu nacionalne sigurnosti i teritorijalne cjelovitosti moraju se u cijelosti moći ispuniti, čak i u mirnodopsko vrijeme.

84 Valja dodati da je u isključivoj odgovornosti svake države članice da – vodeći računa, osobito, o prijetnjama s kojima je suočena, međunarodnim obvezama koje je preuzela ili svojem specifičnom geopolitičkom kontekstu – provodi vojne operacije koje smatra prikladnima i utvrdi intenzitet temeljne obuke i operativnih vježbi za koje smatra da su korisne za pravilno provođenje navedenih operacija a da u tom pogledu nije moguć nadzor Suda jer se takva pitanja trebaju smatrati izuzetima iz područja primjene prava Unije, kako je to istaknuto u točki 38. ove presude.

85 U ovom je slučaju na sudu koji je uputio zahtjev da utvrdi je li stražarska aktivnost koju je obavljala osoba B. K. obuhvaćena jednim od slučajeva iz točaka 73. do 83. ove presude. U slučaju negativnog odgovora, tu aktivnost treba smatrati obuhvaćenom područjem primjene Direktive 2003/88. U tom pogledu, s obzirom na spis kojim Sud raspolaže, ne može se isključiti mogućnost da taj sud zaključi da stražarska aktivnost o kojoj je riječ u glavnom postupku predstavlja vojnu operaciju u užem smislu, tako da ne ulazi u područje primjene te direktive.

86 Naposljetku, valja pojasniti da, čak i kad pripadnici vojnih snaga obavljaju aktivnosti koje u potpunosti ulaze u područje primjene Direktive 2003/88, ona utvrđuje, suprotno onomu što tvrdi francuska vlada, iznimke od prava koja se njome uvode, na koje se države članice mogu pozvati u pogledu tih vojnih snaga.

87 Općenito, takav je slučaj s člankom 17. stavkom 3. točkama (b) i (c) navedene direktive, kojima se dopušta, u biti, odstupanje, pod određenim uvjetima, od njezinih članaka 3., 4., 5., 8 i 16., kako za djelatnosti osiguranja i nadzora, koje zahtijevaju stalnu prisutnost kako bi se zaštitila imovina i osobe, tako i za djelatnosti koje zahtijevaju neprekidno pružanje usluga ili proizvodnju.

88 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da članak 1. stavak 3. Direktive 2003/88, u vezi s člankom 4. stavkom 2. UEU-a, treba tumačiti na način da je stražarska aktivnost koju obavlja vojnik isključena iz područja primjene te direktive:

– ako se ta aktivnost obavlja u okviru njegove temeljne obuke, operativne vježbe ili vojne operacije u užem smislu, ili

– ako predstavlja aktivnost koja je u tolikoj mjeri specifična da nije moguće uspostaviti sustav rotacije osoblja koji osigurava poštovanje zahtjeva te direktive, ili

– ako iz svih relevantnih okolnosti proizlazi da se ta aktivnost obavlja u okviru izvanrednih događaja, čija težina i razmjer zahtijevaju usvajanje mjera nužnih za zaštitu života, zdravlja kao i sigurnosti zajednice te čije bi pravilno izvršenje bilo ugroženo kad bi se morala poštovati sva pravila predviđena navedenom direktivom, ili

– kad bi se primjena te direktive na takvu aktivnost, putem nametanja dotičnim tijelima obveze uspostave sustava rotacije ili planiranja radnog vremena, mogla provesti samo na štetu dobrog provođenja vojnih operacija u užem smislu.

Drugo pitanje

89 Uvodno valja pojasniti da će se, u okviru odgovora na drugo pitanje koje je postavio sud koji je uputio zahtjev, izraz „razdoblje straže" koristiti za označavanje svih razdoblja tijekom obavljanja stražarskih aktivnosti tijekom kojih se vojnik samo nalazi na raspolaganju svojim nadređenima a da pritom stvarno ne obavlja aktivnost nadzora.

90 Osim toga, valja naglasiti da iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da se glavni postupak odnosi isključivo na plaćanje kao prekovremenih sati razdoblja straže koja je odradila osoba B. K.

91 Stoga, kako bi se sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor, valja preoblikovati drugo pitanje i smatrati da njime sud koji je uputio zahtjev u biti želi znati treba li članak 2. Direktive 2003/88 tumačiti na način da se njime nalaže da se razdoblje straže tijekom kojeg je vojnik dužan boraviti u krugu vojarne u koju je raspoređen, ali ondje ne obavlja stvarni posao, smatra radnim vremenom za potrebe utvrđivanja iznosa naknade na koju taj vojnik ima pravo za to razdoblje.

92 Također valja pojasniti da će odgovor na to pitanje biti relevantan za glavni postupak samo u slučaju da sud koji je uputio zahtjev zaključi da stražarska aktivnost o kojoj je riječ u glavnom postupku nije isključena iz područja primjene Direktive 2003/88.

93 S obzirom na ta uvodna pojašnjenja treba, kao prvo, podsjetiti na to da pojam „radno vrijeme" u smislu Direktive 2003/88 obuhvaća cijelo vrijeme dežurstava tijekom kojeg su ograničenja nametnuta radniku takve prirode da objektivno i u velikoj mjeri utječu na mogućnost da radnik tijekom tih razdoblja slobodno upravlja vremenom tijekom kojeg njegove profesionalne usluge nisu tražene i da posveti to vrijeme svojim vlastitim interesima. Nasuprot tomu, kada ograničenja nametnuta radniku tijekom određenog vremena dežurstva ne dosežu takav intenzitet te mu omogućavaju da upravlja svojim vremenom i posveti se vlastitim interesima bez većih ograničenja, samo ono vrijeme koje je vezano uz obavljanje posla koji je, prema potrebi, doista izvršen tijekom takvog razdoblja predstavlja „radno vrijeme" u svrhu primjene navedene direktive (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 37. i 38. i navedena sudska praksa).

94 Kada je riječ o dežurstvima koja se obavljaju na mjestu rada koje se, kao što je to ovdje slučaj, ne podudara s radnikovim prebivalištem, Sud je presudio da je odlučujući čimbenik kako bi se smatralo da su prisutne značajke pojma „radno vrijeme" u smislu Direktive 2003/88 činjenica da je radnik obvezan biti fizički prisutan na mjestu koje je odredio poslodavac i da mu ondje bude na raspolaganju kako bi u slučaju potrebe mogao odmah pružiti svoje usluge, pri čemu se pojam mjesto rada mora shvatiti kao svako mjesto u kojem radnik po nalogu svojeg poslodavca mora obavljati posao, uključujući kada to mjesto nije ono na kojem uobičajeno obavlja svoju profesionalnu aktivnost. S obzirom na to da radnik tijekom takvog razdoblja dežurstva mora ostati udaljen od svojeg društvenog i obiteljskog okruženja te ima ograničenu slobodu upravljanja svojim vremenom tijekom kojeg nisu tražene njegove profesionalne usluge, to se cijelo dežurstvo mora kvalificirati kao „radno vrijeme" u smislu Direktive 2003/88, neovisno o poslu koji je radnik

doista obavio tijekom navedenog dežurstva (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 33. do 35. i navedena sudska praksa).

95 Iz prethodno navedenog proizlazi da, pod pretpostavkom da se na njega primjenjuje Direktiva 2003/88, razdoblje straže nametnuto vojniku koje podrazumijeva stalnu prisutnost na njegovu radnom mjestu treba smatrati radnim vremenom u smislu članka 2. točke 1. te direktive, ako se to radno mjesto ne podudara s njegovim prebivalištem.

96 Kao drugo, valja podsjetiti na to da se Direktivom 2003/88, osim posebnog slučaja iz njezina članka 7. stavka 1., koji se odnosi na plaćeni godišnji odmor, uređuju samo određeni vidovi organizacije radnog vremena, u svrhu zaštite sigurnosti i zdravlja radnika, tako da se ona načelno ne primjenjuje na njihovu naknadu za rad (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 57. i navedena sudska praksa).

97 Stoga način plaćanja radnika za dežurstva koja obavljaju ne ulazi u područje primjene Direktive 2003/88, nego mjerodavnih odredaba nacionalnog prava. Ta se direktiva, posljedično, ne protivi primjeni propisa države članice, kolektivnog ugovora o radu ili odluke poslodavca koja u svrhu naknade za dežurstva različito uzima u obzir razdoblja tijekom kojih se doista obave radne obveze i ona u kojima nije obavljen nikakav stvarni posao, čak i ako se ta razdoblja u svrhu primjene navedene direktive moraju u cijelosti smatrati „radnim vremenom” (presuda od 9. ožujka 2021., Radiotelevizija Slovenija (Pripravnost u udaljenom mjestu), C-344/19, EU:C:2021:182, t. 58. i navedena sudska praksa).

98 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da članak 2. Direktive 2003/88 treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da se razdoblje straže tijekom kojeg je vojnik dužan boraviti u krugu vojarne u koju je raspoređen, ali ondje ne obavlja stvarni posao, plati različito od razdoblja straže tijekom kojeg on stvarno ispunjava radne obveze.

Troškovi

99 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

1. **Članak 1. stavak 3. Direktive 2003/88/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 4. studenoga 2003. o određenim vidovima organizacije radnog vremena, u vezi s člankom 4. stavkom 2. UEU-a, treba tumačiti na način da je stražarska aktivnost koju obavlja vojnik isključena iz područja primjene te direktive:**

   – **ako se ta aktivnost obavlja u okviru njegove temeljne obuke, operativne vježbe ili vojne operacije u užem smislu, ili**

   – **ako predstavlja aktivnost koja je u tolikoj mjeri specifična da nije moguće uspostaviti sustav rotacije osoblja koji osigurava poštovanje zahtjeva te direktive, ili**

– **ako iz svih relevantnih okolnosti proizlazi da se ta aktivnost obavlja u okviru izvanrednih događaja, čija težina i razmjer zahtijevaju usvajanje mjera nužnih za zaštitu života, zdravlja kao i sigurnosti zajednice te čije bi pravilno izvršenje bilo ugroženo kad bi se morala poštovati sva pravila predviđena navedenom direktivom, ili**

– **kad bi se primjena te direktive na takvu aktivnost, putem nametanja dotičnim tijelima obveze uspostave sustava rotacije ili planiranja radnog vremena, mogla provesti samo na štetu dobrog provođenja vojnih operacija u užem smislu.**

2. **Članak 2. Direktive 2003/88 treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da se razdoblje straže tijekom kojeg je vojnik dužan boraviti u krugu vojarne u koju je raspoređen, ali ondje ne obavlja stvarni posao, plati različito od razdoblja straže tijekom kojeg on stvarno ispunjava radne obveze.**

Potpisi